

nieuwe provinciehuis te kunnen bouwen. Nog in 1794 besloot het Bakkers- en brouwersgilde een overdekte kaatsbaan voor een bedrag van 680 gulden te laten bouwen. Of dat plan nog gerealiseerd is na de invasie van de Franse legers in januari 1795 is niet bekend, maar het duidt er wel op dat het kolven nog niet alles overheersend was.

Uit een klein eigen onderzoek in de *Publicatieboeken* bleek mij dat het Arnhemse stadsbestuur in de zeventiende eeuw het kaatsen nooit expliciet heeft verboden. Alleen 'wereldse vermaken' die schade toebrachten of erg ordeverstorend waren, trof dat lot, zoals het schieten met blaaspijpen of het knikkeren op de Markt. Pas in 1733 kwam er een verbod op het kaatsen op straat, herhaald in 1737. Er zijn (nog) geen sporen dat er ook buiten de stad een kaatsbaan zou zijn geweest.

Menno Potjer

Literatuur

C. de Bondt. *'Heeft yemant lust met bal, of met reket te spelen ...? Tennis in Nederland tussen 1500 en 1800*. Hilversum, 1993.

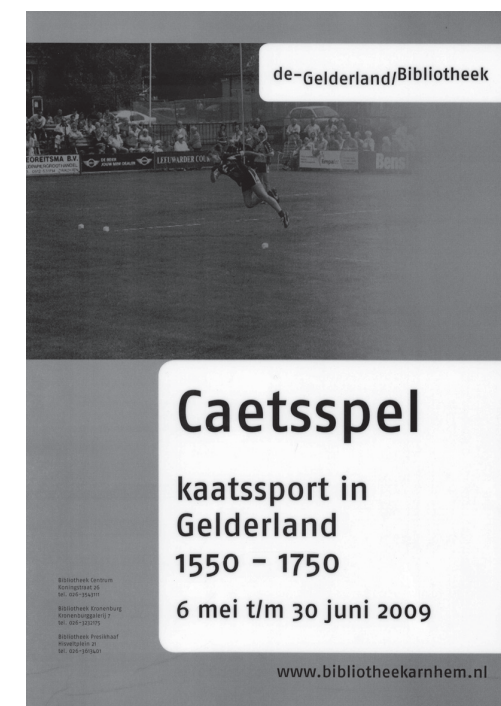
Zijn gegevens over Arnhem ontleende hij aan drie boeken van G. van Hasselt: *Bijdragen voor d' oude Geldersche maaltijden*. Arnhem, 1805, p. 197; *Arnhemsche Oudheden*. Deel IV. Arnhem, 1804, pp. 197-200 en: *Geldersch Maandwerk*. Deel I. Arnhem, 1807, p. 534 en idem, Deel II, p. 185. Verder aan A.H. Martens van Sevenhoven. 'Het Hof van Gelre te Arnhem'. In: *Bijdragen en Mededelingen Gelre* 32 (1929), pp. 27-33 en aan de plattegrond uit 1766 (GldA., toegang 0012, *Archief Rekenkamer*, kaartnummer 296). Gegevens over de rest van Gelderland putte De Bondt uit: A.P. van Schilfgaarde. *Het Huis Bergh*. Maastricht, 1950, pp. 132, 180-181; A.W.K. Voet van Oudheusden. *Historische beschrijving van Culemborg*. Utrecht, 1753, p. 430 en: G.D.J. Schotel. *Floris I en Floris II van Pallandt, Graven van Culemborg*. Arnhem, 1846, p. 139.

J. Anspach. 'Tielsche classicalia uit vroeger eeuwen'. In: *Bijdr. Med. Gelre* 1902, p. 213.
J.K. de Klerk. 'De politieke invloed van de gilden in Arnhem in de 17de en 18de eeuw'. In: *Arnhem de Genoeglijkste* 22, 2002, p. 162.

J.W. van Scherrenburg. 'Deed men in Ede aan de kaatsport?'. In: *De Zandloper*, kwartaalblad van de Vereniging Oud-Ede, jrg. 2003, nr. 3.

De tentoonstelling over het kaatsen in Gelderland

De Gelderland bibliotheek (het Gelderse documentatiecentrum van de Bibliotheek van Arnhem) werd de afgelopen jaren regelmatig bezocht door de heer Germ Gjaltema. Deze Friese bezoeker bleek nogal wat gegevens verzameld te hebben over het Gelderse kaatsen. Het idee rees om daaruit een kleine expositie samen te stellen. Maar alleen "plat" materiaal is, zelfs voor een belangstellende bezoeker, minder interessant. Daarom werd voor wat "aankleding" van het geheel contact gezocht met het Kaatsmuseum in Franeker.

Affiche met aankondiging van de tentoonstelling in de Gelderland Bibliotheek te Arnhem.

Een afgevaardigde van dit museum, de heer Jan Suierveld, bezocht in 2008 de Gelderland bibliotheek. In Friesland leefde namelijk de gedachte het kaatsen ook buiten de eigen provincie te gaan promoten en een tentoonstelling in Gelderland zou daartoe een goede gelegenheid kunnen zijn. Men wilde die het liefst gelijktijdig met het kaatsseizoen laten lopen. Dat zou dan zomer 2009 worden. Voor mij, die het vuurtje daarom bijna een jaar! lang warm moest houden, was dat best lastig, omdat ik niet precies wist wat de uitkomst zou zijn.

PR en publiciteit

Van de zijde van de Gelderland bibliotheek werd de tentoonstelling meegenomen in het bibliotheek-promotiesysteem, genaamd "de Beleefbibliotheek". Dat betekende: een aankondigingstekst in de promotiefolder, persberichten, posters in het bibliotheekgebouw en daarbuiten een publicatie van het tentoonstellingsverhaal over kaatsen op de website van de Gelderland bibliotheek: <http://www.biblioarnhem.nl/index.php?pageld=nieuwsitem3&item=181>
De "kaatsstamtam" deed zijn werk: in de periode voordat de tentoonstelling haar beslag zou krijgen, werd bijvoorbeeld al een belangstellende mail van de kaatsvereniging in Lelystad ontvangen. Verder kreeg ik contact met de Arnhemse historicus Menno Potjer. Hij beloofde ook nog onderzoek te doen en misschien een artikel te schrijven voor het blad van het Arnhems Historisch Genootschap. Zo geschiedde (zie het artikel hiervoor). Naar aanleiding van deze

publicatie wijdde een journalist van *De Gelderlander*, Harrie van der Ploeg, op zijn beurt een artikel aan het onderwerp. Zelf plaatste ik nog een fotoserie van de Kaatstentoonstelling op het foto-shareprogramma Flickr: <http://www.flickr.com/photos/8163972@N03/sets/72157618789659664>

Een toevallige bijkomstigheid was dat de historische vereniging Culemborg in haar blad *Culemborgse Voetnoten* 2008, nr. 37, p. 24-35, een gedegen artikel publiceerde over het kaatsen rond het kasteel Culemborg onder de titel: 'Wie de bal kaatst ...'. Het algemene verhaal over kaatsen in dit artikel en de bronvermelding waren voor mij een welkome aanvulling op de gegevens van de heer Gjaltema.

De tentoonstelling zelf

De Gelderland bibliotheek had een aantal vitrines (met verlichting) beschikbaar gesteld voor het tentoonstellen van de vaak kostbare prijzen die men in het verleden met kaatsen had gewonnen. De gouden munten, horloges en dergelijke, maar ook de oude leren kaatshandschoenen en de kaatsballetjes hadden hierin een veilige en overzichtelijke plek gekregen.

Inhoudelijk plaatste ik de Gelderse kaatshistorie in het kader van de gehele kaatsgeschiedenis. Zo kwam er ook een chronologische volgorde in het geheel. Ik liet mij vooral leiden door mooie, oude boeken die de bibliotheek van Arnhem in haar bezit heeft zoals: *Het Groot Placaet-boeck* (17de eeuw), waarin het verhaal

Aanblik op de tentoonstelling in de Gelderland Bibliotheek. Foto: Monique Gjaltema.

staat van Filips de Schone, die in 1506 na het kaatsen kou vatte en overleed en de *Colloquia* van Erasmus, waarin hij over het kaatsen schreef (1520). Natuurlijk kwamen de (moderne) kaatsregels erbij te liggen, met een plattegrond van het kaatsveld.

Het kasteel van Culemborg kreeg in een aparte vitrine aandacht aan de hand van mooi, oud materiaal, met uitklapbare kaarten en ingekleurde illustraties. Een andere vitrine was gewijd aan huis Bergh in

's-Heerenberg. Van de toenmalige kaatsbaan daar zijn heden ten dage nog resten terug te vinden. Sporen van het kaatsen liggen overigens ook in een recenter verleden, namelijk in (het Gelderse) Oldebroek tijdens de Eerste Wereldoorlog, waar Belgische vluchtelingen toen geïnterneerd waren. Onder hen bevonden zich zeer goede kaatsers, die veel prijzen wonnen.

Al met al vond met de tentoonstelling in de Gelderland Bibliotheek een kleine zichtbare

“opleving” van het Gelderse kaatsen plaats. De tentoonstelling begon in de meidagen en eindigde midden in de zomervakantie. In deze periode wordt de bibliotheek in het algemeen minder druk bezocht. De bezoekers die ons toch wisten te vinden, hebben zeer genoten van het (Friese) moois. Maar het blijft (nog) een onbekende combinatie: kaatsen en Gelderland.

Fineke Burgers

Och heden ja ... Keatsfoto's mei ferhalen op www.kaatshistorie.nl

Twa jier lyn waard ik op myn wurk by Tresoar frege om te helpen by it beskriuwen fan in keatsfilmke. De film bestie út twa koarte fragminten, dêr't fierders neat fan bekend wie. Ik koe wol sjen út hokker perioade oft it filmke kaam, ik herkende ek guon keatsers, mar de plakken wienen my net alhiel dúdlik. Doe't ik de fragminten oan in tal frijwilligers fan it Keatsmuseum foarlei, wienen dy gau út de rie. It earste fragmint liet de haadklassepartij yn Doanjum sjen en it twadde wie makke op ien fan de Van Aismadagen op it âlde keatsfjild yn Bitgum.

Gearwurkingsprojekt

Boppesteande erfaring leit oan de basis fan in bysûnder gearwurkingsprojekt tusken it Keatsmuseum yn Frjentsjer en Tresoar yn Ljouwert. Doel fan de gearwurking is om alle foto's en films fan it Keatsmuseum te digitalisearjen en fia in ynteraktive webside tagonklik makke wurde foar elkenien. It Keatsmuseum soarget foar de frijwilligers en Tresoar foar har oplieding en foar de begelieding fan it wurkproses. De finansjele realisearje fan de webside waard mooglik makke troch in tal fûnsen en troch De Freonen fan it Keatsmuseum. It ûnderhâld fan de side wurdt dien troch frijwilligers fan it Keatsmuseum. Dat ûnderhâld is wichtich, want de besiker wurdt mei klam frege om ûntbrekkende gegevens by de foto's oan te foljen. Mar it giet *net allinnich* om feitlike ferbetterings. Noch folle wichtiger is dat besikers keatsferhalen en

keatsanekdootes dy't harren yn 't sin sjitte by it besjen fan foto's, nei de redaksje stjoere. Dêrom is oan elke foto in mailformulier keppele. De nije ynformaasje wurdt troch de redaksje besjoen en nei goedkarren en eventueel bewurkje tafoege oan de foto. Doel is dat der sa in libbene side ûntstiet, dêr't keatsleafhawwers har reaksjes op kwyt kinne.

Ynhâld

It wichtichste diel fan de side binne de keatsfoto's. Ein 2009 wienen der sa'n 4.000 foto's scand, beskreaun en foar it publyk te besjen. Undertusken giet it wurk troch, want de skatting is dat der mei-inoar sa'n 25.000 foto's scand wurde moatte. Alle freden binne Meindert en Tryntsje Heeg, Germ Gjaltema en Jan Suiveld dêrmei dwaande. Willem Hiemstra docht alle einkontrôles en Hendrik Porte is belutsen by it goedkarren fan de ynkommen reaksjes.

Nêst de foto's is der ek oandacht foar it digitalisearjen fan keatsfilms en lûdsfragminten. Der stiet al in oantal op, mar der is earst prioriteit jûn oan de foto's. Yn 2010 sil besocht wurde om dêr noch mear wurk fan te meitsjen. Foar Tresoar wie it ek wichtich om omtinken te jaan oan it Frysk en dêrom stiet der elke fjirtjin dagen in kwisfraach op de side dy't te meitsjen hat mei it kaatsen en de Fryske taal.

De auteurs en de redaksje fan *De Keatsfreon* ha har meiwurking jûn om de artikels út dat blêd in jier nei

ferskinnen op de side te pleatsen. Op dit stuit wurdt der fierder wurke om by de foto's fan de PC, de Bûnswedstriden en de Freule in link oan te bringen nei artikels út de Ljouwerter Krante op ynternet. Ien klik op de mûs makket it dan mooglik om it ferslach te lêzen fan in PC, Bûnswedstriid of Freulepartij. By guon foto's steane sels links nei mear artikels.

Yn 'e loft

De side waard presintearre op de ôfrûne Algemeine Hjerstgearkomste fan de KNKB. De earste wiken al wie der in protte belangstelling en der kamen ek in soad reaksjes. Sels út it bûtenlân wie der al belangstelling.

Fan de mear as 150 reaksjes wie net ien negatyf. De redaksje krige in soad wurdearring foar har inisjatyf en

Meindert en Tryntsje Heeg, twa fan de frijwilligers, dy't yn Tresoar alle freedes dwaande binne om foto's te scannen en te beskriuwen. Foto: Haje Bijlstra.